

Scepticismus Humeanus Atque Idealismus Transcendentalis– Nova Deliberatio¹

Gualerius (Walter) Redmond
Profesor Emérito
Universidad de Austin- Texas, USA

Scepticismus

Certi philosophi, ut scepticismum evitarent, *unam sumptionem* selegerunt tamquam tutum philosophandi exordium e qua totus suus sententiarum ordo incohendus esset. Cartesius exemplum obtulit praestantissimum, qui constituit omnes sententias in dubitum vocare praeter hanc unam tamquam incolumem, nempe quod *cogitabat*. In “mundo” exorsum non quaerebat unde philosophari coeperet --de quo enim dubitaverat--, sed intra se vel (ut postea dicere solitum est) *intra conscientiam*. Hujusmodi procedendi modus certitudinem exquirens “subjectivismus” nuncupatus est.

Cartesius profecto justam habuit causam cur ex ovo cogitare vellet; arbitrabatur enim adeo confusam esse sui temporis philosophiam (scepticisci refertam) ut denuo incipere oporteret, ab ipso scepticismo proficiscens. Summa tamen est quod, cupidi securitatis, nonnulli philosophi consilium ejus secuti: *unam rerum conditionem* ut “solidam” elegerunt eamque *intra conscientiam* reppererunt. Electio tamen aliusmodi difficultatem tandem praebuit: quomodo scilicet exeundum esset e cogitatione ad rem, e subjectivismo ad transsubjectiva.

Cartesius vero, cum methodus sua nonnisi ut methodica aestimaret, haud diu (sese et Deo et mundo jam redinventis) in dubitatione mansit. Aliter autem res se habet apud Davidem *Humeum*, cujus scrupulus, *principio empirico electo*, eum adduxit ut mentem ad suas proprias “cogitationes” successorias reduceret, res vero ad instabiles earum “qualitates”.

Scepticismus Humeanus idcirco maximi momenti historici est quod Kantium “ex somniis dogmaticis” subito suscitavit. Qui ut ex isto scepticismo exiret “eversionem Copernicanam” declaravit, scilicet ad novum animi conspectum

---

¹ Symbola adhibita (ubi p et q cujusvis propositionis vices gerunt): $\sim p$ (non p), $p \wedge q$ (p et q), $p \vee q$ (p vel q), $p \supset q$ (si p tunc q).

progressus est “*criticum*” ubi “res cogitationi potius obsequuntur quam hanc illis”. Scepticismus Humei hoc pacto in alium graviorem “seriumque” de mundo scepticismum conversus est; dico *idealismum transcendentalem*, nam Kantius, licet res ultra mentem “transcendentes” existere non negaret, nos tamen censuit eas *haud cognoscere posse*.

Ex quo factum est ut philosophia ex tempore Kantii peracta duas vias ivit, namque ipsi philosophi magna ex parte in alterutro genere inventi sunt: aut “Critici” qui idealismo aliquatenus cesserint aut qui istiusmodi curas epistemologicas omnino non habuerint (vel ad aporiam Humei aliter responderint). Non tamen desunt qui censeant idealismum aetati “modernae” proprium esse, ac si omnes philosophi quodammodo cum idealismo luctari tenerentur; immo Criticii nonnunquam eos existimant tamquam “ingenuos” qui de suo idealismo serio non agunt.

Fueritne opus, ut scepticismus Humeanus tolleatur, ad idealismum confugere? Minime; alii enim aditus ad solutionem nobis suppetunt minus severi. Re quidem vera, *error logicus* in empiristica Humei argumentatione conspectus est qui et alias theses epistemologicas, velut “thesim verificationis” *Neo-Positivistarum* qui dicuntur (seu “Positivistarum Logicarum”) ad irritum redegit. Vitium formale commune est *fallax sui-denotatio*, quae et ipsum cor idealismi infecit.

Neo-Positivisticum principium improbatum

Jam primum, errorem logicum in principio verificationis compertum scrutemur. Ceterum, schola Neo-Positivistica (quae quidem inter dua bella mundana floruit) ex hoc errore detecto nunquam, non obstantibus variis theseos reformulandae conatibus, convaluit.

En Neo-Positivisticum verificationis principium:

omnis propositio significativa (quae sensum habet) est aut analytica (vel logice verificabilis) aut sythetica seu empirica (hoc es, empirice verificabilis).

Haec thesis (quae “**v**” nuncupabitur), his symbolis praesumptis

- * Ap: propositio p est analytica
- * Ep: propositio p es empirica
- * Sp: propositio p est significativa,

ita exhibitur:

$$Sp \supset [Ap \vee Ep],$$

“si propositio p sensum habuerit, erit aut analytica aut empirica”.

Difficultas est quod haec ipsa thesis, quae sicut “v” contrahetur ($v = Sp \supset [Ap \vee Ep]$), cum nec analytica nec empirica sit, sensu caret. Quod facile hac probatione demonstratur:

1) $Sv \supset [Av \vee Ev]$	hypothesis
2) $\sim Av \wedge \sim Ev$	hypothesis
<i>ergo</i>	
3) $\sim [Av \vee Ev]$	2, propter aequivalentias “De Morgan”
4) $\sim Sv$	1,3 modus tollens

Ipsum itaque Neo-Positivisticum verificacionis principium, cum neque analyticum sit neque empiricum, sese refutat. Quapropter aliud “criterion significationis” manifesto quaerendum est.

Ex altera autem parte, illatio *contraria* hujusmodi refutationi non est obnoxia:

$$[Ap \vee Mp] \supset Sp$$

“si propositio est analytica vel empirica –“saltem ceteris paribus”–, sensum habet”.

Alvinus Plantinga argumto simili usus est cum “fundationalismum” refutare vellet, qui sic fere descripsit:²

(pro certa persona) si propositio p es basica, tunc haec propositio p est aut per-se-nota aut incorrigibilis.

Quae sententia, his signis sumptis:

- * Bp: propositio p est proprie basica– hoc est: propositioni propter seipsam assentitur, non propter aliam propositione e qua derivetur

² Confer “Rationality and Religious Belief”, *Contemporary Philosophy of Religion*, ed. S. M. CAHN and D. SHATZ. Novi Eboraci atque Oxonii: Prelum Universitatis Oxoniensis, 1982, pp. 255-277, p. 275; vide et “The Onus Probandi of Theism”, *The Rationality of Theism*, curante GARCÍA DE LA SIENRA, Adolfo. Rodopi: Amstelodami, 2000, pp.181-271.

- * Np: propositio p est per-se nota– quae ex se constat; velut “2+2=4”
- * Ip: propositio p est “incorrigibilis” seu “sensu constat”; ut “arborem videre videor”,

sic formabitur:

$$Bp \supset [Ap \vee Ip]$$

vocabiturque propositio “f” (= $Bp \supset [Ap \vee Ip]$).

Nodus est autem quod hoc principium **f** idcirco non est basicum quod nec per-se-notum nec incorrigibilis est, quod sic ostenditur:

1) $Bf \supset [Af \supset If]$	hypothesis
2) $\sim Af \wedge \sim If$	hypothesis
ergo	
3) $\sim [Af \vee If]$	2, “De Morgan”
4) $\sim Bf$	1,3 modus tollens

ubi patet eandem habere formam logicam ac probatio supra allata. Illatio vero conversa,

$$[Ap \vee Ip] \supset Bp$$

“omnis propositio analytica et incorregibilis est basica”, videtur (“ceteris paribus”) recta esse.

Ex hac refutatione sequitur, inquit Plantinga, propositiones inveniri quae, etiamsi nec analyticae sint nec incorregibiles, basicae esse possint, inter quas (ut opinatur) enuntiationes de Deo numerantur.

Scepticismus Humei rejectus

Principium empiricum Humei, in quo tota quaestio est scepticismi, *eandem difficultatem formalem* “fallacis sui-denotationis” in se habet. Humeus cognitionem, ut inter omnes constat, in duas classes dividit: “relationes idearum” (propositiones mathematicas et logicam) et “facta” (propositiones contingenti rerum observatione nixas). In fine sui opere *An Inquiry Concerning Human Understanding*, quod postea, usque ad praesens tempus ingenti auctoritate gavisum est apud philosophos,

declaravit omne ratiocinium quod neque “ad quantitatem vel numeros” neque “ad facta” spectat, cum non possit quin “sophisma sit et simulatio”, “*injiciendum esse flammis*”³. Quod criterum –subjunxit– theologiam et metaphysicam, quae neutras propositiones (ut putabat) continent, ut commenticias respuit.

Principium Humei, hisce symbolis adhibitis,

* Mp: “ratio p de quantitate vel numero est” (= ratio mathematica vel logica)

* Fp: “ratio p de facto et existentia est” (= factica)

* Sp: “ratio p injicienda est flammis” (= sophistica)

sic enuntiari licet:

$$[\sim Mp \wedge \sim Fp] \supset Sp$$

“si quod ratiocinium p non est mathematicum-logicum vel facticum, tunc injiciendum est flammis”. Hoc argumentum empiricum “e” nuncupabitur ($e = [\sim Mp \wedge \sim Fp] \supset Sp$).

Sed haec ipsa ratio quoque, cum nec sit mathematica-logica (abstracta) nec factica (experimentalis), flammis injicienda est. Quod iterum simpliciter ostenditur:

$$1) [\sim Me \wedge \sim Fe] \supset Se$$

$$2) \sim Me \wedge \sim Fe$$

ergo

$$3) Se \qquad 1,2 \text{ modus ponens}$$

Ipsum igitur Humei principium, cum seipsum refutet, etiam comburendum est.

Alio modo principium Humei enuntiari licet, ubi in loco “Sp” (“ratio p comburenda est”) ponitur “Rp” (“ratio p est rata”):

$$Rp \supset [Mp \vee Fp]$$

“si ratiocinium p est ratum, tunc est aut mathematicum-logicum aut facticum”; quod

³ “When we run over libraries, persuaded of these principles, what havoc must we make? If we take in our hand any volume; of divinity or school metaphysics, for instance; let us ask, Does it contain any abstract reasoning concerning quantity or number? No. Does it contain any experimental reasoning concerning matter of fact and existence? No. Commit it then to the flames: for it can contain nothing but sophistry and illusion.”

principium “**h**” nunc vocabitur ($\mathbf{h} = \mathbf{Rp} \supset [\mathbf{Mp} \vee \mathbf{Fp}]$). Patet rationem $\mathbf{h}$ ex eo esse falsam quod $\mathbf{h}$, cum nec mathematica-logica nec factica sit ($\sim \mathbf{Mh} \wedge \sim \mathbf{Fh}$), seipsam refutat; quod iterum (eadem compage formali adhibita) ostenditur:

1) $\mathbf{Rh} \supset [\mathbf{Mh} \vee \mathbf{Fh}]$	hypothesis
2) $\sim \mathbf{Mh} \wedge \sim \mathbf{Fh}$	hypothesis
<i>ergo</i>	
3) $\sim [\mathbf{Mh} \vee \mathbf{Fh}]$	2 “De Morgan”
4) $\sim \mathbf{Rh}$	1,3 modus tollens

At illatio conversa hujusmodi fallacem sui-denotationem in se continere non videtur:

$$[\mathbf{Mp} \vee \mathbf{Fp}] \supset \mathbf{Rp}$$

“si ratio $\mathbf{p}$ est mathematica-logica aut factica –ceteris paribus– est rata”.⁴

Consequenter empiricum Humei principium quod scepticismum fundavit et Kantium ex ejus somniis dogmaticis expergefecit, cum sese refellat logice, *nullum radicitus novum philosophandi initium poscit, nedum idealismum transcendentalem*. Via igitur expedita manet ad habitudinem inter experientiam et rationem aliter enodandam.

---

⁴ Liqueat non omnem sui-denotationem sese refutare, ut patet in “haec oratio ex sex vocabulis constat”; vide FITCH, Frederic. *Symbolic Logic/ An Introduction*. The Ronald Press: New York, 1952, pp. 217-225.